

Олексій Неживий

“ПАРАДЖАНОВ – ХВОРИЙ ГЕНІЙ...”

До Києва Григір Тютюнник приїхав після одного року вчителювання у вечірній школі містечка Артемівська на Луганщині, що стоїть на трасі між Алчевськом та Дебальцевим. Із 14 вересня 1963 р. по 24 лютого 1965 р. – літературний працівник відділу публіцистики газети “Літературна Україна”. Чи приваблювала його публіцистика? Головне, що й у газетних публікаціях намагався не бути схожим на інших, ніколи не писав заштампованими фразами. Удаючись до докладнішого аналізу, літературознавець Лариса Мороз визначила одну з провідних ознак його публіцистичної творчості: “Ідучи з відкритим серцем до людей, щоб побачити їхню працю, щоб збагнути, що визначає їхнє духовне життя, Григір Тютюнник виявляє свою прихильність до правдивого розкриття перед читачем буднів реального життя і водночас до зростання суб’єктивного, ліричного в літературі та публіцистиці”.

На Київській кіностудії імені Олександра Довженка Григір Тютюнник працював із 4 березня 1965 р. по 13 січня 1967 р. Тяжко переживав смерть старшого брата, а ще більшої туги додавало те, що задум продовжити роман “Вир” залишився для Григорія Тютюнника не здійсненим. Отож майже два роки працював над кіносценарієм за романом “Вир”, що, на жаль, так і не став кінофільмом. Уперше опубліковано в журналі “Бахмутський шлях” (2005. – №1–2), а минулого року вперше вийшла книжка двох братів: Тютюнник Григорій. “Вир” [роман]; Тютюнник Григір. “Вир” [кіносценарій] / Підготовка тексту, передмова О. Неживого. – Полтава: Дивосвіт, 2017.

У родинному архіві Григора Тютюнника зберігається лист до дружини Людмили Василівни, яка тоді разом із сином Михайлом перебувала в рідному селі Мануйлівка Козельщанського району на Полтавщині. Його хронологію встановлюємо за змістом, де йдеться про завершення сценарію за романом “Вир”, публікацію нарисів в газеті “Літературна Україна” (вірогідно, “Паливода”, 5 липня 1966 р.), оповідання в журналі “Радянська жінка” (вірогідно, “Обнова”, 1967, №5). Тобто, імовірно, говориться про події початку 1966 р. Згаданий у листі Ю. В. Заруба у 1966 р. – головний редактор Державного комітету Ради Міністрів УРСР по кінематографії.

Роботи в цьому комітеті Григір Тютюнник так і не розпочав. Думається, тут на заваді стала дуже важлива на той час бюрократична вимога: належність до керівної і спрямувальної сили. Можливо, тому в родинному архіві зберігається документ – рекомендація для вступу кандидатом у члени КПРС, написана Борисом Олійником.

Григор Тютюнник нею так і не скористався, а його побратим Феодосій Роговий у “Повісті про Григора” писав: “... А Ти, ніби та вжалена остами рибина, скинувся всім тілом і кожне слово проказав по-різному: “Навіщо ви мене покинули, хлопці... Ви ж наперед знали, що я не піду за вами... що партія ваша кровожадна... що вона сталінська. Вона вбила мого тата!!” (Дзвін. – 1998. – №4. – С. 124).

У другому листі не збереглася перша сторінка, однак за змістом можна встановити, що адресовано його Федорові Тютюнникові (далекій родич, двоюрідний племінник) у село Шилівку Зіньківського району Полтавської області. Згадана в листі Уфимська – назва одного з кутків Шилівки, а Тельнов, Ха-Петро – це прізвиська тодішніх мешканців села.

Ідеться там про перший перегляд змонтованих із кінопроб до кінофільму “Київські фрески” двох частин довжиною 15 хвилин, що відбувся на Київській кіностудії імені О. Довженка в 1966 р.

Згадані прізвища – це письменники Вадим Собко, Юрій Хорунжий, Любомир Дмитерко, які у своїй творчості дотримувались тодішніх ідеологічних вимог.

ЛИСТИ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

Лист перший

Людасю, синоцю, мамо!

Закрутився я, ніколи й листа написати. Заробляю гроші – написав для “Літ. України” нарисок, оповідання для “Зміни” і “Рад. жінки”, взяв з “Молоді” рукопис на рецензію і, нарешті, доводжу до кондиції сценарій.

Крім цього шукаю, вірніше, здається, вже знайшов роботу в Комітеті по кінематографії при Раді Міністрів УРСР. Вчора був у головного редактора (Заруба, колишній р-ор “Радянської України”), то він мене охоче бере. Хтозна, як поведе себе голова Комітету, але Заруба каже: “Вламаємо”. Ставка там, до речі, добряча – 150-180-200 крб. Сьогодні маю нести туди документи. Натякнув Зарубі, що тижнів на два-три ще зникну в село. Він погодився.

Сьогодні ж і в ЦК ЛКСМУ до заступника Єльченка (є така т. Шевченко, зав. сектором школи і дитячих закладів) відносно твого, Людасю, працевлаштування та й про садок Мишуні подбаю заразом.

Ото таке. Листа допишу, коли матиму якісь результати – і в комітеті, і в ЦК.

Лист другий

(Початок листа відсутній)

[...] притуляв до лоба долоньку і казав: “Тепер не болить голова?” Лekarь! Видно виросте з нього Василь Базарів.

В консісторії ім. Довженка не був давненько. Останній раз бачив там проби Параджановських “Фресок”. З точки зору штуки – сила то є велика. Але сила хвороблива... Хоч відчуття людської товкотняви на землі, вічної тривоги, нездоров’я людської психіки і тіла, і духу в наш хвалений ХХ вік крізь цю хворобу таки пробивається. Параджанов – хворий геній в нашому кіно і запеклий ворог миршавого, “повзучого”, як сказав один хлопець, реалізму. Але ж знає, анахтемський, що реалізм може бути і повинен бути справжнім – тобто не тупим, не мізерним, не фарисейським, отим міфічним, а філософським і чесним. У цей реалізм трудно пролізти собкам, хорунжим, дмитеркам і К°, бо тут треба мислити і страждати, і таки *творити*, а не витворяти, як кіт на попелі.

Кому ж не зрозуміло зараз, що ця парубота обіймає теплими долонями не планету, а купку грошей, далеко товщу за книжку! Оце реалізм, розтуди його перекида!

Та хай їм лихо. Нам своє робить.

А що у вас нового, пане-отамане? Зима нудна. Вечори чорні. Туман шелестить. Старим – хворіть, молодим – сум і кортить випить, та ні з ким. Ажж так я ку? Не пийте, голубе, Боже вас борони. Я оце три дні не п’ю (с’язі з недугою), так наче аж

